

Walter J. Cizek SJ

Daniel L. Flaherty SJ

ON MINE VEDE

e-knihy

Děkujeme Vám za nákup této e-knihy. Jsme rádi, že můžeme touto cestou přinášet dobré zprávy do světa digitálních médií.

Jestliže se Vám podařilo dokument stáhnout z nějakého webu bez placení, tak si jej, prosím, pořídte ještě jednou, férově, na našich webových stránkách <http://www.paulinky.cz/obchod/E-knihy/>. Může se Vám zdát, že je to zbytečné a že chceme na e-knihách vydělávat. I vydání e-knihy nás něco stojí, zejm. autorská práva, překlad a redakční práci. Vaše platby nám tak umožňují vydávání dalších elektronických titulů.

Nakladatelství Paulínky

www.paulinky.cz

Walter J. Ciszek SJ

Daniel L. Flaherty SJ

ON MNE VEDE

This translation published by arrangement with Doubleday Religion,
an imprint of the Crown Publishing Group, a division of Penguin
Random House LLC

© Nakladatelství PAULÍNKY, 2015

Petrská 9, 110 00 PRAHA 1

Tel.: 222 311 206

E-mail: paulinky@paulinky.cz www.paulinky.cz

ISBN 978-80-7450-192-0 (Tištěná kniha, 2. vyd.)

ISBN 978-80-7450-270-5 (PDF)

ISBN 978-80-7450-271-2 (ePUB)

ISBN 978-80-7450-272-9 (Mobipocket)

Svým ruským přátelům

*Nikolajovi,
Andrejovi,
Ivanovi,
Gjorgimu,
Vladimírovi,
Kátě,
Viktorovi,
Jekatěrině*

s přáním, aby je Hospodin vedl tak, jak vedl mne.

*A své sestře Heleně Gearhartové
a drahému příteli
otci Edwardovi W. McCawleyovi SJ,
které již vede.*

Hospodin je můj pastýř, nic nepostrádám,
dává mi prodlévat na svěžích pastvinách,
vodí mne k vodám, kde si mohu odpočinout.
I kdybych šel temnotou rokle,
nezaleknu se zla, vždyť ty jsi se mnou.
Tvůj kyj a tvá hůl,
ty jsou má útěcha.

Předmluva

Byl 12. říjen 1963, když jsem přistál na newyorském letišti Idlewild – po třidvaceti letech strávených v Sovětském svazu, a to převážně ve vězení nebo v koncentračních pracovních táborech na Sibiři.

Podle názoru některých přátel a příbuzných, kteří byli tehdy na místě, jsem vystoupil z letadla BOAC číslo letu 501 jako nějaký nový Kolumbus, který má znovu objevit Ameriku a začít opět žít jako svobodný člověk. Já sám jsem však takový pocit neměl. Nevěděl jsem také, že už v roce 1947 jsem byl úředně prohlášen za mrtvého a že mí jezuitští spolubratři sloužili mše svaté za pokoj mé duše, protože se domnívali, že jsem zemřel v sovětském žaláři. Ovládl mě jen prostý pocit vděčnosti k Bohu, že byl celá ta léta mou oporou a že mne ve své prozřetelnosti dovedl nakonec domů.

Na „ruskou misii“ jsem se přihlásil krátce poté, co jsem v roce 1928 odešel z domova a od rodiny v Shenandoahu ve státě Pensylvánie, abych se stal jezuitou. V roce 1929

rozeslal papež Pius XI. všem seminaristům, ale „zvláště jezuitským synům“, dopis, v němž vybízel ke vstupu do nově zřizovaného římského střediska pro Rusko, kde se měli připravovat mladí klerici pro možnou budoucí činnost v Rusku. V rámci příprav na tuto práci jsem vystudoval teologii a naučil se sloužit mši svatou podle východního byzantského obřadu. Po mém vysvěcení však nebylo možné vysílat do této oblasti kněze, takže jsem byl určen pro jezuitskou misii východního obřadu v polském Albertině.

Působil jsem tam až do září 1939, kdy vypukla válka. Německá armáda obsadila Varšavu, ale Rudá armáda zaplavila východní Polsko i Albertin. Ve zmatcích, které způsobily tyto invaze, jsem se přidal k řadě Poláků, kteří hledali útočiště v Rusku. Vydával jsem se za dělníka a šel s nimi, neboť jsem doufal, že jim budu moci sloužit v jejich duchovních potřebách. Sovětskou tajnou policii jsem však neoklamal. Jakmile Němci pronikli v červnu 1941 do Ruska, NKGB mě zajala a uvěznila.

Byl jsem dopraven vlakem do hrůzostrašného moskevského vězení Lubjanka, kde jsem byl vyšetřován jako „vatikánský špion“. Zůstal jsem tam po celou dobu války a byl podrobován opakovaným a často velmi tvrdým výsledkům NKGB. Potom, po pěti letech, jsem byl odsouzen na patnáct let nucených prací ve vězeňských táborech na Sibiři. Stejně jako tisíce jiných

jsem byl za krutých arktických mrazů – nedostatečně oblečen, nedostatečně živen a nuzně ubytován v dřevěných barácích za ostatným drátem a v „zóně smrti“ – přinucen dříst v pracovních brigádách na venkovních stavbách nebo v uhelných a měděných dolech. V těchto táborech lidé umírali, a to zejména ti, kdo propadli beznaději. Já však důvěřoval Bohu, nikdy se necítil opuštěný ani bez naděje, a přežil jsem jako mnoho jiných. Nikdy jsem své přežití nepovažoval za něco zvláštního či mimořádného, ale děkoval jsem Bohu, že mi byl celé ty roky oporou a zachoval mě.

Když můj trest konečně vypršel, nebyl jsem úplně osvobozen. Poněvadž jsem byl „usvědčen“ ze špionáže, nemohl jsem se k Sibiři otočit zády a odejít do nějakého velkého ruského města, natož opustit zemi. Pobýval jsem tedy v různých sibiřských vesnicích a městech a pracoval mimo jiné jako automechanik, než jsem byl v roce 1962 – díky úsilí mé rodiny, přátel i dobře fungujícího ministerstva zahraničí Spojených států amerických – vyměněn za dva usvědčené ruské špiony. Po mém návratu mě mí řeholní představení i různí nakladatelé přesvědčili o tom, že veřejnost má značný zájem dozvědět se něco o letech, která jsem strávil v Sovětském svazu, tedy o letech, kdy jsem byl považován za mrtvého. Souhlasil jsem s vylíčením svého příběhu a učinil tak v knize *S Bohem v Rusku*.

Ale popravdě řečeno, nebyla to kniha, jakou jsem si přál napsat. Cítil jsem, že jsem se za ty roky strádání a útrap naučil mnohé, co by mohlo být v životě užitečné i jiným lidem. Vždyť každý lidský život má svá trápení, každý z nás se někdy ocitne na pokraji zoufalství a ptá se Boha, proč dopouští zlo a utrpení, které přemáhá jeho samého či jeho blízké. Ve vězeňských táborech a věznicích jsem viděl kolem sebe velké utrpení a sám si někdy téměř zoufal, ale v těchto nejtemnějších hodinách svého života jsem se naučil obracet se pro útěchu k Bohu a celou svou důvěru vkládat pouze v něho.

Nejčastější otázka novinářů i jiných lidí, poté co jsem se vrátil domů, zněla: „Jak jste to dokázal všechno přežít?“ Odpovídal jsem vždycky stejně: „Byla to Boží prozřetelnost.“ Víím ale, že toto prosté konstatování nemohlo tazatele uspokojit ani vyjádřit, co jsem měl na mysli. Celá ta dlouhá léta izolace a strádání mne Bůh vedl k takovému pochopení života a Boží lásky, jakých se mohou dobrat jen ti, kdo něco podobného sami zakusili. Bůh mě zbavil mnoha povrchních – tělesných i náboženských – těšivých šidítek, na něž se lidé spoléhají, a zanechal mě s vlastním jádrem zdánlivě prostých pravd, jimiž jsem se měl řídit. Ale jak hlubokou změnu tyto pravdy nastartovaly v mém životě a jakou mi daly sílu a odvahu vydržet! Chtěl jsem to sdělit druhým, ba dokonce jsem cítil, že jeden z důvodů, proč mě Bůh ve své prozřetelnosti dovedl

bezpečně domů, byl právě tento – pomoci lidem tyto pravdy lépe pochopit.

Už na stránkách své první knihy *S Bohem v Rusku* jsem se snažil vyjádřit něco z toho, čemu jsem se naučil a co bylo podle mne třeba říci, abych alespoň trochu upozornil na pravdy, jež mne vedly a o něž jsem se opíral. Věděl jsem, že jsem to na stránkách zmiňované knihy zvládl jen omezeně a nedostatečně, ale útěchou mi byly mnohé dopisy i osobní žádosti o duchovní doprovázení, které jsem dostával, z nichž bylo zřejmé, že čtenáři mého příběhu jaksi mezi řádky vyčetli mnohem víc, než jsem dokázal vyjádřit. Zjistil jsem tedy, že jednou budu muset napsat tuto knihu.

Uvědomoval jsem si také, že na to sám nestačím. Ačkoli jsem cítil silné nutkání psát a silná byla i má touha, až příliš dobře jsem věděl, že mé chabé literární schopnosti neodpovídají tomuto úkolu. Nikdy jsem se nepovažoval za spisovatele ani se za něj nikdy považovat nebudu. Ale vědomí, že mám přímo povinnost předat něco dál, bylo tak silné, že mě po dvou letech váhání opět přimělo obrátit se na otce Daniela L. Flahertyho SJ, který mi tolik pomohl s první knihou, a vyložil jsem mu své představy o tomto projektu. Dan je pro mě víc než jen spolupracovník a výborný redaktor; za těch pár let, co jsem se s ním stýkal a pracoval s ním, se stal jedním z mých nejbližších přátel, téměř částí mé duše. Kdyby tehdy odmítl, myslím, že

bych se svého záměru psát už jednou provždy vzdal. On však neodmítl. Souhlasil, že mi opět pomůže, a jeho povzbuzení podpořilo mou chuť začít.

Brzy jsem však poznal, že napsat tuto novou knihu bude mnohem těžší – a trvalo mi dlouho, než jsem našel slova, která by vyjádřila, co jsem měl na mysli. A někdy trvalo ještě déle, než mě Dan pochopil. Je těžké zachytit pohyb v nitru druhého člověka, stejně jako dát artikulovanou podobu jeho pohnutkám. Díky Boží pomoci, modlitbám mnoha přátel a Danově spolupráci je však tato kniha konečně na světě a podle Boží vůle je po měsících vytrvalého úsilí připravena k tisku. Nyní, když je hotová, zbývá jen doufat a modlit se, aby prospěla těm, kdo ji budou číst.

Při této příležitosti bych rád poděkoval a vyjádřil hlubokou vděčnost všem, kdo mi byli tolika způsoby nápomocni – modlitbami, stejně jako hmotnou či morální podporou –, abych se zhostil úkolu, s nímž jsem se celou dobu bál vypořádat sám. Je mi jasné, jak hluboce jsem zavázán Danovi, který věnoval tolik času a energie uskutečnění něčeho, co jsem považoval za podstatné. Děkuji také otci Johnu B. Ambergovi SJ, který souhlasil s mým pobytem v jezuitském středisku spisovatelů v Evanstonu, spojeném s tiskovou službou Loyola University Press, tzv. Canisius House, kde jsem strávil déle než půl roku nad konečnou fází tohoto rukopisu. Neméně zavázán

PŘEDMLUVA

jsem i všem členům komunity v tomto středisku, kteří tolerovali mou přítomnost a svou přívětivostí učinili můj pobyt mezi nimi tak příjemným a plodným, že na tu dobu nikdy nezapomenu. A mé nejhlubší díky patří členům Střediska Jana XXIII. pro východní studia při Fordham University, k nimž sám patřím. Byli to oni, kdo souhlasili s mou více než šestiměsíční nepřítomností v komunitě, abych se mohl věnovat psaní, a převzali odpovědnost za úkoly, které bych jinak musel plnit já. A konečně srdečné díky Mary Helen O'Neillové za vydatnou pomoc při zdoluhavém a obtížném postupu psaní. Má hluboká vděčnost patří i těm, které výslovně nejmenuji, ale kteří mi v této době poskytli nejrůznější pomoc. Všem platí mé modlitby i přání všeho dobrého.

WALTER J. CISZEK SJ

Canisius House

31. července 1972

na svátek sv. Ignáce z Loyoly

Kapitola první

ALBERTIN

„Rudá armáda je tu. Město je obsazené. Sověti jsou zde.“ To byla zpráva, která se 17. října 1939 v panice šířila po celé polské vesničce Albertin. Právě jsem dosloužil mši svatou a snídal, když onoho památného rána přispěchali vyděšení farníci na misii, aby mi to řekli. Obávali jsme se toho od doby, kdy bylo jasné, že si Německo a Rusko rozdělí Polsko, ale nyní se naše obavy naplnily. Rudá armáda dorazila do Albertina.

Množství farníků postupně přicházelo na misii, aby se zeptalo na můj názor a vyslechlo mou radu či slovo naděje a útěchy. Měli starost o své rodiny. Měli starost o své syny v polské armádě nebo o manžely ve státní správě. Měli starost o své děti a báli se, co s nimi všemi bude. Snažil jsem se je uklidnit, ale co jsem jim vlastně mohl říct? Neměl jsem žádné odpovědi na jejich konkrétní otázky, a jak jsem je mohl uklidnit, pokud šlo o budoucnost, nebo je povzbudit uprostřed zmatku, který zde zavládl? Co jiného jsem jim mohl říct, než aby se modlili a důvěřovali Bohu?

Ale přesto jsem si připadal hloupě. Byl jsem s nimi něco přes rok, vysvěcen jsem byl sotva před dvěma lety. Jak nezkušený a nezralý jsem se cítil v této náhle vypuknuvší kritické situaci! Vybaven rutinou farního duchovního sloužil jsem těmto lidem v jejich každodenních problémech, pomáhal jim, těšil je, sloužil mši svatou, přinášel tělo Páně nemocným, dával poslední pomazání umírajícím. S mnoha jsem se spřátelil a oni mi důvěřovali – mladíkovi, jakým jsem byl, mladému Američanovi ve svém středu. Ale válka všechno změnila. Krize, které je čekaly, nebyly žádné rodinné rozbroje, nemoc či ztráta milované osoby. Rada, kterou teď potřebovali, se netýkala věcí běžných v každé farnosti, na které je kněz připraven. Celý náš svět, jejich i můj, vypadal najednou úplně jinak.

Pocit, který se tehdy člověka zmocnil, nelze popsat. Byl to pocit, že se náhle všechno změnilo a nic už nebude jako dřív. Že zítřek už nebude jako včerejšek. Že ani stromy, tráva, vzduch, denní světlo nejsou stejné, protože celý svět se změnil. Je to pocit, který nelze popsat, a přece jej zná každá žena, která ztratila manžela; každé dítě, které se poprvé setkalo se skutečným zlem nebo se dostalo do kritické situace. Je to pocit, kdy srdce marně žadoní: Kéž by se byl vrátil čas! Kéž by se to nikdy nebylo stalo! Kéž bych tak mohl jednat jinak!

Mé obavy toho rána byly jen neurčité, i když pocit vnitřní nepřipravenosti byl velmi reálný. Brzy však nabyly zcela

konkrétní podoby. Krátce po příchodu Rudé armády začalo zatýkání, konfiskace majetku, nekonečné výslechy, hrozby a výhrůžky. Komunisté se snažili zmocnit každého, kdo podle nich mohl ohrozit je samotné nebo nový režim.

Zvláštním terčem útoku se v této situaci stala i samotná církev. Kostel východního obřadu mohl ještě krátkou dobu fungovat – pro těch několik rodin, které měly odvahu docházet na bohoslužby. Naše misijní budovy zabrala Rudá armáda a změnila je na ubikace pro vojáky. Proti církvi a kněžím se vzedmula vlna propagandy. Octli jsme se pod knutou stálého sužování a větších nebo menších konfliktů. Výsledky se dostavily. I ti nejvěrnější začali kostel a kněze navštěvovat jen velmi opatrně. A mladí odpadli velmi rychle. Dělníci brzy zjistili, že budou-li trvat na účasti na bohoslužbách, mohou přijít o práci. Aktivita kněží byla přísně omezena pouze na kostel. Kontakt s lidmi jsme mohli udržovat jen tak, že oni přišli za námi. Jen málokdo si však troufal. Netrvalo dlouho a naše činnost byla omezena na nedělní mši svatou pro pár starých lidí. Jezuitská misie, která v Albertině vzkvétala celých deset let, byla v několika týdnech prakticky zničena.

Když jsem to všechno pozoroval, stále znovu jsem musel odhánět otázku: „Proč Bůh dovolil, aby došlo k takovému zlu?“ Proč to pronásledování? Musí-li Bůh kvůli selhání lidí dopouštět přírodní katastrofy, nebo dokonce války, proč alespoň

neponechá svému stádu péči a útěchu jeho pastýře? Jistě by mohl bránit a chránit své stádo, místo aby je nechal vystavené takovým útokům jako zde. Dilema a bolest v mém nitru byly čím dál větší, když jsem přihlížel, jak se kdysi silné a organizované církevní společenství rozpadá pod útoky vetřelců a jak lidé podléhají nepřetržitému tlaku na přijetí nového pořádku. A co mládež, která byla doslova odtržena od rodičů, nucena vstoupit do pionýrské nebo komsomolské organizace a musela hlásit veškeré „úchytky“ u nich doma? Jak zlé bylo slyšet komunistickou propagandu otevřeně očerňovat církev, kněží a zbožné lidi a vědět, že děti se musí učit komunistickou doktrínou a opakovat ji každý den ve škole i v domácích úkolech. Jak Bůh mohl toto všechno připustit? A proč? Svým lidem jsem nic nezazlíval. Věděl jsem, že svou víru neztratili, jen mají strach ji otevřeně vyznávat. Přicházeli ke mně v noci a ptali se, jak se mají chovat, zda je špatné spolupracovat s novým režimem, zda mají dovolit dětem vstoupit do Komsomolu či sami vstoupit do odborů. A nakonec se ptali, je-li za daných okolností špatné nejít v neděli či ve svátek do kostela. Co jsem jim na to mohl říci? Jak velké hrdinství jsem po nich mohl žádat? Co od těchto jednoduchých, obyčejných lidí venkovského Alberta očekával Bůh, který připustil, aby se to všechno stalo?

Pro mne jako kněze byly podobné otázky hotová muka, ale nedalo se jim vyhnout. Útočily na mou mysl při modlitbě, při

mši svaté, přicházely ve dne v noci. A jsem si jistý, že se netýkaly jen mne. Nebyla to krize víry, stejné otázky si klade každý, kdo někdy utrpěl velkou ztrátu nebo ho zasáhla rodinná tragédie. Byla to spíše krize pochopení a nikdo, kdo se v ní ocitl, se za to nemusí stydět. Tyto otázky zná každý dobrý čtenář Starého zákona. „Jak dlouho, Hospodine, se má nade mnou vypínat můj nepřítel?“ A stále znovu se vynořují především v časech po Davidovi, v dobách zajetí, kdy sláva zlatého věku Šalomounova byla jen vzpomínkou při řekách babylonských a národ Izrael byl zlomený a potupený. Jistě mu to muselo připadat jako konec všeho, konec smlouvy, konec Hospodinovy zvláštní ochrany vyvoleného národa.

Ale my – díky naší výhodné historické pozici – víme, že tomu bylo právě naopak. Útrapy Izraele byly ve skutečnosti projevem zvláštní Hospodinovy prozřetelnosti, jeho zvláštní lásky k vyvolenému národu. Jako láskyplný milující otec se je snažil odvrátit od jejich důvěry v krále, armádu či světskou moc. Stále znovu se snažil naučit je věřit pouze jemu. Vedl je – všemi zkouškami a v každém čase – k poznání, že jen Bůh je stálý ve své lásce a je třeba se k němu přimknout, i když se zdá, že všechno ostatní se zhroutilo. Hospodin zůstává Pánem ve všem, co se ve světě děje, lze jej objevit v každé události a také je třeba ho v každé události hledat, aby se naplnila jeho vůle. Byl to on, kdo si Izrael vyvolil a pečoval o něj, živil jej

a chránil ve všech souženích. Jeho účast na smlouvě spočívala v tom, že měl důvěřovat pouze jemu, zůstat mu věrný, vzhlí-žet pouze k němu a k žádným jiným bohům, spoléhat pouze na něho a na žádné panovníky, válečné vozy či lukostřelce. Hospodin byl vždy věrný a takový měl být i on, i když jej vedl, kam se mu nechtělo, do země, kterou neznal, nebo do vyhnanství. Bůh si jej vyvolil, Izrael byl jeho lidem, a proto na něj nikdy nezapomene, stejně jako matka nezapomene na dítě vzešlé z jejího lůna. A stejně tak nesmí národ Izrael zapomenout na něj.

To je tvrdá lekce. A Starý zákon ukazuje, jak často a jakými způsoby se Bůh snažil svůj vyvolený lid této lekci naučit. Zaznamenává také, jak často Izrael v dobách míru a rozkvětu začal brát Hospodina se znevažující samozřejmostí, jak snadno se zabydlel v jakési rutině a považoval tento *status quo* za jediný a nezměnitelný, jak v duchu povýšil zavedený pořádek na svou záštitu a existenční jistotu, jak zapomněl na svůj poslední cíl a své poslání lidu smlouvy. A pak jej Hospodin upamatovával – rozpadem království, vyhnanstvím či zkázou Jeruzaléma –, že jeho poslední nadějí a záštitou musí být pouze on, neboť on si jej vyvolil ze všech národů, aby svědčil o jeho moci a lásce, takže musí před celým světem vyznat svou naprostou důvěrou v něj samého.

Totéž se musí naučit i každý z nás, ať už je to jakkoli těžké. Jak snadno si v klidných časech zvykneme spoléhat se na běžnou praxi či zavedený způsob každodenní existence jako na prostředek, který nám ve všem pomůže. Všechno považujeme za dané, spoléháme se sami na sebe a na vlastní zdroje, „zabydlíme se“ v tomto světě a pouze v něm hledáme svou oporu. Až příliš snadno klademe bezstarostnost naroveň skutečné blaženosti a usilujeme o bezpečí jen ve smyslu bezstarostného života. Jsme obklopeni svými přáteli a majetečkem, uplyývá tak den za dnem, většina z nás se těší dobrému zdraví a je spokojená. A nemusíme si přát ani mnoho věcí tohoto světa – nemusíme například bažít po bohatství, být hrabiví či lakomí –, aby se v nás zrodil pocit, že důvěru je třeba vkládat právě do bezpečí a dobrého živobytí a že Bůh už není důležitý. Je to *status quo*, na který spoléháme, necháváme se jím unášet ze dne na den a jaksi přehlížíme fakt, že za vším je Bůh, který je naší oporou a záštitou. Považujeme za samozřejmost, že zítřek se bude velmi podobat dnešku, že se bude odvíjet poklidně, ve světě, který jsme si vytvořili, v bezpečí zavedeného pořádku, v němž jsme se naučili žít, ať už je jakkoli nedokonalý, a na Boha snad ani nepomyšlíme.

Pak tedy Bůh musí něco učinit, aby zvrátil naši rutinu a zase nám jednou připomenul – stejně jako Izraeli –, že ve skutečnosti jsme závislí pouze na něm, že je to on, kdo nás stvořil

a určil pro věčný život s ním, že věci tohoto světa ani sám tento svět nejsou naším trvalým určením, ale že patříme jemu, k němu máme vzhlížet a ve všem se na něj obracet. A pak možná musí dopustit, aby se celý svět obrátil naruby, a on nám tak připomenul, že svět není naším trvalým příbytkem ani posledním údělem, a my tak přišli k rozumu, pochopili pravé hodnoty a obraceli se stále více k němu, i když zpočátku máme v hlavě jen plno otázek a výčitek. Pak nám musí s hroživou jednoznačností připomenout, že myslel přesně to, co řekl ve svém Horském kázání: „Nedělejte si proto starosti a neříkejte: Co budeme jíst? nebo: Co budeme pít? nebo: Do čeho se oblečeme? Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Nejprve tedy hledejte Boží království a jeho spravedlnost, a to všechno vám bude přidáno.“

Tak tomu bylo s izraelským lidem, který se musel naučit nevkládat svou důvěru ani do vládců, ani do království, ale osvědčovat svou věrnost pouze Hospodinu – stejně jako zůstal věrný on – a všechnu svou důvěru vložit do něj. A totéž platí pro celé novozákonní dějiny. Nastávaly změny a zvraty v samotné církvi, docházelo k pronásledování. Oporou církve však nejsou žádní panovníci, struktury ani organizace. Její záštitou je pouze Bůh. A tak tomu musí být i v Albertině. Bůh je stálý ve své lásce, a když se k němu budeme obracet, pomůže nám v každé bouři, když k němu budeme volat, zachrání nás,

stačí k němu jen vztáhnout ruku. Je zde, stačí se k němu obrátit a naučit se důvěřovat pouze jemu. Zvraty v tomto světě či v samotné církvi neznamení konec všeho, a už vůbec ne konec jeho lásky. Ve skutečnosti mohou sloužit jako signály, které nám připomenou jeho lásku a stálost, abychom se k němu znovu obrátili a přimkli, když se kolem nás zhroutilo všechno ostatní, nač jsme spoléhali.

A tak je tomu i v životě každého z nás. Je smutným příznakem naší lidské křehkosti, že zapomínáme myslet na Boha a vidět ho za příznivým průběhem našeho každodenního života. Vzpomínáme na něj a obracíme se k němu, jen když nastane nějaká krize, a to jsme pak často jako vzpírající se či dohadující se děti. Je to v okamžicích velkých ztrát, rodinných tragédií či osobního zoufalství, kdy se k němu lidé obracejí a ptají se „Proč?“ Ve skutečnosti jsou přímo donuceni znovu se na něj obrátit, a on se jim nakonec stane posledním útočištěm, když potřebují pomoc, podporu a útěchu. Bůh musí ve své prozřetelnosti tajemně využívat našich tragédií, aby připomenul naši padlé lidské přirozenosti svou přítomnost a lásku, stálost svého zájmu a péči o nás. Nejedná se o žádnou pomstychtivost z jeho strany. Nesesílá na nás tragédie, aby nás potrestal, že jsme na něj tak dlouho zapomínali. Chyba je na naší straně. Bůh je stále přítomen a je vždy věrný. Jsme to my, kdo ho nevidí ani nehledá v časech pohody a spokojeného živobytí, kdo

nebere na vědomí, že je stále tu, že o nás pečuje, chrání nás a dává nám všechno to, nač jsme si zvykli spoléhat a co každý den očekáváme jako samozřejmost. Chybujeme, nemáme-li to na paměti, když se tak dobře cítíme ve svém zavedeném pořádku a způsobu života, zatímco míjí den za dnem.

A právě tak tomu bylo v Albertině, když válka zpřetrhala předivo našich poklidných životů včetně toho mého, až jsem trochu jasněji nahlédl onu pravdu v celé její hrůzně prostotě: „Nedělejte si proto starosti a neříkejte: Co budeme jíst? nebo: Co budeme pít? nebo: Do čeho se oblečeme? ... Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Nejprve tedy hledejte Boží království a jeho spravedlnost, a to všechno vám bude přidáno.“ Žili jsme dál, ačkoli svět kolem se úplně změnil. Ubíhal den za dnem v péči o svůj věčný úděl a o svou spásu. Byl tu zítřek a my jej měli prožít – a byl tu i Bůh. Církev jistě přežije, i když možná nebude taková, jakou jsme ji poznali za misie, protože víra přežije v Božím lidu, stejně jako vždy přežila v dobách pronásledování. V této situaci, která vypadá jako převrat a katastrofa, musíme myslet především na jedno, totiž zůstat věrní Bohu, ve všem se na něj obracet, důvěřovat v jeho lásku a věrnost a pamatovat na to, že tento svět i nový pořádek nebude naším posledním trvalým příbytkem, stejně jako ten předcházející, a konečně snažit se vždy poznat Boží vůli a řídit se jí každý den svého života.

Kapitola druhá

ROZHODNUTÍ JÍT DO RUSKA

V Albertině postiženém válečnými zmatky se jednou večer zčistajasna objevil otec Makar. Tento čtverácký Gruzínek s dlouhými vlnitými vlasy, zahnutým nosem a jiskrnými černými očima byl před válkou mým spolužákem a stálým druhem na ruské koleji v Římě. A nyní nám přišel z pověření jezuitského představeného ve Lvově oznámit biskupovo rozhodnutí, že misie východního obřadu v Albertině se má s ohledem na dané okolnosti prozatím uzavřít. Naše setkání v tomto válkou poničeném místě bylo velmi srdečné. Otec Makar rozevřel náruč a vši silou mě objal; po evropském způsobu mě také třikrát políbil. Má reakce byla vřelá a stejně bezprostřední.

Makar pomýšlel na víc než na předání zprávy o uzavření misie. Sám se o to přihlásil, protože se chtěl ode mne dozvědět, jaké jsou možnosti proniknout do Ruska. Řekl mi, že spolu s otcem Viktorem Nestrovem, dalším spolužákem z koleje, projednávali s řádovými představenými možnost, že by se jezuité přidali k pracovním brigádám vysílaným do Sovětského

svazu a sloužili jim. Plán byl v podstatě jednoduchý. Sověti najímali v obsazených oblastech mnoho lidí na práci v ruských továrnách na Uralu a sbírali i ty, kteří jim byli podezřelí, a posílali je na Ural do pracovních táborů. Makar a Nestrov se prostě domluvili, že by s těmito dělníky překročili hranici Ruska. A jistě věděli, že stojím o to se k nim připojit. Naši spolužáci v Římě nám říkali „tři mušketýři“ a stále si nás dobírali pro náš plán odjet do Ruska. A teď měl pro mne otec Makar – kromě zprávy o biskupově rozhodnutí zavřít misii východního obřadu v Albertině – další novinku.

Jakmile Makar začal mluvit o proniknutí do Ruska, mé srdce poskočilo. Byl jsem tak vzrušen, tak uchvácen obrovskou vnitřní radostí, že jsem musel brzdit své pocity, abych nevypadal jako blázen. Kdybych se nedržel zpátky, jistě bych se choval jako bez rozumu. Zasáhlo mě to tak mocně, že jsem byl stěží schopen promluvit. V tomto okamžiku radosti a nadšení mi bylo jasné, co odpovím. Nebylo místa pro nějaké pochybnosti, obavy či rozpaky, věděl jsem, jaké budou mé další roky, za čím jsem celý život šel a co misie v Albertině znamenala v Boží prozřetelnosti.

Bylo to, jako by celý můj dosavadní život byl v Božím plánu nasměrován právě k tomuto okamžiku. Úplně živě mi vytanul před očima onen nyní tak vzdálený den, kdy jsem v druhém roce noviciátu v St. Andrew v New Yorku – když nám náš

novicmistr četl dopis Pia XI., v němž vyzýval dobrovolníky, aby se připojili k právě otevřené ruské misii v Římě – pocítil silný vnitřní impuls. Jen stěží jsem dokázal vydržet do konce, abych mohl přispěchat k novicmistrovi a přihlásit se pro tento nový apoštolát v Rusku. Vzpomínám si, že jsem mu řekl: „Otče, když jste četl papežův dopis, bylo to pro mne přímo jako volání Boží. Bylo mi jasné, že se musím přihlásit do ruské misie, bylo mi to jasné od samého začátku, a jak jste pokračoval ve čtení, toto mé vědomí jen sílilo, až jsem byl na konci stoprocentně přesvědčen, že teď mě volá Bůh, že Rusko je mi přímo určeno Boží prozřetelností. Vím, pevně věřím, že Bůh mě tam chce a že tam jednou budu.“

Novicmistr přijal takový výlev nadšení mladého novice pochopitelně skepticky. Představa povolání do Ruska mě však neopouštěla. Ani na okamžik se nestala iluzí, ale naopak mě začala ve všem ovlivňovat. Ať už jsem se jí řídil vědomě či nevědomky, byla něčím zcela skutečným. Připadalo mi, že takto se asi Bůh obrátil na praotce Abrahama, když ho vyzval, aby opustil své širší příbuzenstvo a odebral se z chaldejského Uru do země, kterou mu ukáže. To mi umožnilo rozloučit se s rodinou a přáteli, i se svými jezuitskými spolužáky ve Spojených státech, a odjet do Říma studovat na *Collegio Russico*. V letech, jež následovala, jsem poznal, co je to pocit osamělosti a stesk po domově. Když mi zemřel otec, nemohl jsem odjet z Říma

na jeho pohřeb. A když jsem byl v Římě vysvěcen za kněze, nikdo z mé rodiny si nemohl dovolit podniknout cestu, aby byl se mnou. Za celou tu dobu však nic nezviklalo mé přesvědčení, že Bůh mě chce v ruské misii, a nikdy jsem nezapochoyboval ani o tom, že mu tam jednou budu sloužit.

Jedno z největších zklamání ve svém životě jsem zažil krátce po svém vysvěcení, když jsem se dozvěděl, že do Ruska nyní nelze nikoho poslat, a proto mě určili pro misii východního obřadu v Albertině. Cítil jsem to jako velkou ránu po tom všem, co jsem obětoval, po všech těch studiích, snech a cvičeních, ale ani tehdy, ve chvíli nejhoršího zklamání, jsem nezapochoyboval o tom, že se tam podle Boží vůle jednou dostanu. A teď tu byl Makar s dotazem, zda bych s ním a otcem Nestrovem nepřekročil hranice Ruska! Když jsem se zklidnil natolik, abych si troufl otevřít ústa, téměř jsem vykřikl: „Jistě, jistě! Vyrážíme společně. Na jaře budeme v Rusku!“

Zářil jsem nadšením a Makar, tento bezstarostný Gruzínek, byl pro tuto náladu ideálním společníkem. Mluvili jsme a mluvili; plány, které nastiňoval, byly stejné jako ty moje. Říkali jsme si, jak podivuhodnými cestami se ubírá Boží prozřetelnost. Ruská armáda zaplavila Polsko a obsadila misii v Albertině, takže do jisté míry jsem už v Rusku byl. Rusové přišli ke mně, takže co mohlo zabránit tomu, abych já šel k nim, i když to znamenalo překročit hranici, která byla pro

kněze uzavřená? A neznamená snad biskupovo rozhodnutí uzavřít misii východního obřadu v Albertině, že už nejsem povinen tu nadále setrvávat? Utečenci v Rusku potřebovali kněze, zdálo se, že překročit hranice spolu s nimi bude celkem snadné a naše další působení v Albertině znemožnila Rudá armáda – všechno vypadalo tak, že Boží vůle se rýsuje zcela jasně.

Navzdory svému vzrušení jsem cítil váhu tohoto okamžiku. Jednalo se o zásadní obrat, o nový start, který měl ovlivnit celý můj další život. Ale právě po tom jsem vždy toužil, k tomu jsem upínal své naděje, o tom jsem snil již od onoho rozhodujícího dne v St. Andrew, a při své nadšené diskusi s Makarem o plánech do nejbližší budoucnosti jsem v hloubi srdce cítil nesmírnou radost, hluboký vnitřní mír a stejné pronikavé přesvědčení, které se mě zmocnilo, když jsem tehdy před lety uslyšel výzvu k apoštolské práci v Rusku.

Ale nemělo to být tak jednoduché. Už druhý den ráno vyvstala řada pochybností. Nenechal jsem se unést svým nadšením pro uskutečnění svého dávného snu na úkor důkladnějšího uvážení? Mohu si být tak jist Boží vůlí? Nevykládám si tuto situaci jako „znamení“ Boží prozřetelnosti jen proto, že to odpovídá mému přání? Není to tak, že sleduji své vlastní přání a prostě mu jen dávám punc Boží vůle? Každý, kdo v nějaké konkrétní záležitosti zápasil se svým svědomím, zažil

něco podobného. Každý mladý člověk, který ucítil povolání ke kněžství nebo zasvěcenému životu a následné pochybnosti, zda je toto povolání skutečné, zná muka těchto otázek i naléhavost protiargumentů.

Člověku se honí v hlavě nejrůznější rozumové úvahy a pohnutky. Přemýšlí o současných i budoucích závazcích vůči příbuzným i přátelům, o tom, co dobrého by se dalo udělat ve službě Bohu a bližním doma nebo jinde, zvažuje opravdovost svých pohnutek, které mluví jednou pro tu, jindy pro jinou životní cestu, pochybuje o vlastních schopnostech žít v duchu onoho povolání (a dokonce i o povolání samotném), má strach z budoucnosti i velmi reálné obavy ze současného pochybení. Ví, že se musí rozhodnout, a zároveň si uvědomuje, že jde o závazek, z něhož se již nikdy nebude moci uvolnit, že jde o trvalou změnu způsobu života. Podobně znepokojivý zmatek vyvolaný množstvím pochybností a obav, protichůdných pohnutek a reakcí, které trápí mysl a ochromují vůli, znají muži zvažující možnost přejít do nového a snad lepšího zaměstnání, ženy uvažující o nabídce k sňatku, rodiče plánující nějakou větší akci, dospívající před rozhodnutím o své budoucnosti v tomto proměnlivém světě.

Právě v takové situaci jsem tehdy byl. Argument, z něhož mne nejvíc mrazilo, zněl: Neutíkám od své zodpovědnosti vůči farníkům v Albertině? Nepodobám se člověku najatému

za mzdu, který utíká a zanechává své stádo bez pastýře v době nebezpečí? Misie východního obřadu byla na příkaz biskupa uzavřena, ale farnost latinského obřadu stále trvala. Lidé, zejména ti starší, měli stále odvalu čelit pronásledování a docházeli na bohoslužby. Měl bych být zbabělejší než oni? Není snad první povinností kněze zůstat za všech okolností u svého stáda, a to zejména je-li v nebezpečí? Byl jsem si skutečně tak jist, že Bůh chce, abych odešel do Ruska? Nezařídil to vlastně tak, že už v Rusku jsem? Mohl jsem skutečně věřit, že mě Bůh vede k tomu, abych unikl z této velmi reálné situace, obrátil se zády k jeho potřebnému lidu v Albertině a hnal se za jakousi bludičkou do neznámé země, mezi lidi, kteří nehledají pomoc a neřádají mě, abych přišel? Jak jsem si jen mohl být tak jistý Boží vůlí?

Tyto otázky a argumenty mě přímo mučily. Měly svůj logický i duchovní rozměr a bylo mi jasné, že překračují meze pouhého rozumování. Lidská mysl si totiž rozumováním dokáže ospravedlnit rozhodnutí, pro něž neexistuje žádný skutečně pádný důvod, nebo ospravedlnit čin, pro nějž se jeho vůle již předem rozhodla. Takové rozumování je proto často podezřelé, takže je vždy třeba velmi pečlivě prozkoumat příslušné pohnutky. U mne to byly argumenty mluvící proti tomu, co jsem bytostně chtěl, byly to otázky pramenící z nepopíratelné skutečnosti a zcela opodstatněné důvody. Každý,

kdo musel volit mezi povoláním a rodinou, rozvažoval o ceně nějaké budoucí životní cesty a stavěl sen proti nárokům své současné situace, poznal sílu dilematu, jež mě sužovalo. Nápor těchto protikladných argumentů jistě v plné síle zakusil Abraham, když ho Bůh vyzval, aby opustil všechno, co znal a miloval, a vydal se do neznámé země jen na základě nejasného příslibu. A stejně tak i později, když po něm Bůh žádal, aby obětoval svého syna Izáka, který ztělesňoval naplnění onoho původního příslibu. Jak si tehdy Abraham mohl být jistý Boží vůlí? Jak si jí kdokoli může být jistý?

Na tuto krizi si velmi dobře vzpomínám. Nikdy předtím jsem nepochyboval o tom, že je Boží vůlí, abych šel do Ruska. Ode dne, kdy jsem poprvé uslyšel onu výzvu, utvářelo toto přesvědčení jádro mého života. Toto přesvědčení a naprostá důvěra v Boží prozřetelnost mi pomáhaly překonat všechny těžkosti a zklamání. Snil jsem o tom, doufal jsem v to, věřil jsem tomu, zcela se tomu oddal a nacházel v tom i jisté útočiště. A nyní jsem musel čelit tomuto duchovnímu dilematu. Byl jsem si skutečně tak jist Boží vůlí? Nebo jsem si byl jist alespoň tím, že tato příležitost dostat se do Ruska byla tím, co se mnou Bůh nyní zamýšlel?

Chtěl jsem se modlit, ale byl jsem tak rozrušený a zaujatý zvažováním všech důvodů pro a proti, že jsem nedokázal naslouchat Božímu hlasu. Diskutoval jsem s Makarem i s otcem

Grybowski, jediným knězem v misii, který by po mém odchodu zůstal v Albertině. Mluvil jsem s farníky, kteří mě prosili, abych neodcházel. Nakonec jsem dospěl k rozhodnutí, že Albertin nemohu opustit. Nemohu opustit farnost, jejíž potřeby důvěrně znám, nemohu utéci před nebezpečím a pronásledováním, abych se vydal za neurčitou a do značné míry idealistickou představou možné budoucí služby lidem ve vzdálené zemi, o nichž nemám ani ponětí. Bůh mě skrze mé nadřazené určil pro Albertin, alespoň potud nebylo o jeho vůli žádných pochybností. Tak tedy zůstanu v Albertině.

Ale sotva jsem velmi upřímně a s pevným přesvědčením dospěl k tomuto rozhodnutí, znovu jsem se ocitl tam, kde už jsem byl. To, že jsem konečně vyřešil svůj problém, mi nevrátilo klid, necítil jsem žádnou radost ani úlevu. Modlitba byla těžká, ba nemožná. Cítil jsem, že jsem se rozhodl spíše podle hlasu rozumu než podle hlasu Božího.

Až do hloubi duše mne zasáhl pocit, že jsem zničil hodnotu, která v mém životě až dosud převládala. Vždyť tímto rozhodnutím jsem sešel z cesty, kterou jsem cítil a chápal jako působení Boží prozřetelnosti ve svém životě, kterou jsem se snažil vidět jako Boží vůli ve všem, co mě kdy potkalo, a s tímto vědomím po ní kráčet. Nejhorší byla ztráta vnitřního klidu, hluboké radosti a nadšení, silné víry přesvědčené o Božích

zásazích do mého života, což představovalo důležitou součást celého mého duchovního života.

Musel jsem tedy znovu přehodnotit své rozhodnutí zůstat v Albertině. Modlil jsem se za to, abych se zcela otevřel Boží prozřetelnosti, spoléhal se pouze na Boží vnuknutí a byl stejně jako Abraham připraven následovat jeho hlas, kamkoli mě povede, aniž bych myslel na sebe a řídil se svými pochybnostmi či argumenty. Chtěl jsem bezvýhradně přijmout Boží vůli, slyšet jeho hlas a zcela zapomenout na sebe. V tomto duchu jsem se modlil o Boží vedení. Vzápětí se mi vrátil onen vnitřní klid, radost, spolehnutí se na prostou a bezprostřední víru, zjevnou z důvěry v Boha. Pak už jsem věděl, jak jednat. Zakusil jsem to, co jsem slýchal od svých řeholních představených nebo četl v knihách o duchovním životě, ale čemu jsem až dosud úplně nerozuměl. Ucítil jsem, že Boží vůli lze poznat podle duchovních darů, které ji provázejí, a že dvě taková znamení jsou klid v duši a radost v srdci, následující-li po naprostém spolehnutí se na Boha, úplném otevření se jeho vůli a neulpívání na vlastních přáních. Ucítil jsem, že jistotu Božího volání – ať už se jedná o kněžství, nebo o nějaké rozcestí v rámci tohoto stavu – lze ověřit právě na doprovodných hnutích duše. Působení Boží milosti musí být vždy přijímáno a chápáno skrze život víry, poněvadž pravda každého tajemného projevu jeho milosti je rozpoznatelná spíše ve světle víry než pomocí rozumu.

Existují hnutí duše, hlubší, než lze popsat, a podstatně působivější než jakékoli rozumové schopnosti, které člověku umožňují – mimo jakoukoli diskusi či pochybnost – poznat, že *digitus Dei est hic* (zde je prst Boží), a tento fakt nazýváme milostí. Bůh skutečně inspiruje člověka svou milostí, pozvedá jeho srdce, osvětluje jeho mysl a působí na jeho vůli. Od víry se požaduje, aby přijala tuto skutečnost, nicméně ona sama je touto skutečností. Ty, kdo nemají onen dar víry, nepřesvědčí žádné logické či rozumové výklady teologů, ale tento dar i přesto zůstává skutečností. A jakou má cenu, to mohu do-
svědčit. Až po rozhodnutí, že půjdu do Ruska, se dostavila radost a vnitřní klid, ony známky skutečného Božího působení v duši. A tak jsem se vydal do Ruska.

Kapitola třetí

RUSKO

„Podívej, Nestrove,“ říkal jsem, „podívej se na tu žírnu černozem, přes kterou teď jedeme. Ani konce nedohlédneš.“ A pak jsem náhle vykřikl: „Podívej se na to návěští, které jsme zrovna minuli! To byla hranice Ruska!“ Vymrštil jsem se z dřevěné lavice nákladního vozu, v němž jsme cestovali, a zakřičel na všechny kolem: „Jsme v Rusku!“ Každý byl hned na nohou a tlačil se ke dveřím, aby se mezerou mezi latěmi podíval na to znamení, které se mezitím pomalu zmenšovalo, jak se vlak zvolna šinul dopředu. Navzdory stísněným poměrům v přeplněném dřevěném vagonu to najednou všem zvedlo náladu. Obličeje se rozjasnily, jeden druhého poklepával po zádech, kdosi začal zpívat. Já se naopak ztišil, dojatý prvním pohledem na úrodnou ruskou půdu. Po chvíli jsem se obrátil k otci Nestrovovi a už klidně mu řekl: Co jsem říkal?! Na jaře jsme v Rusku!“ A pak jsem dodal, co mi došlo až posléze: „Dnes je devatenáctého března, svátek sv. Josefa Dělníka.“

Dlouho jsme na sebe s Nestrovem mlčky hleděli. Neměli jsme ani tušení, co nás čeká, ale konečně se splnilo to, o čem jsme tolik let jen snili, o čem jsme se tolik nadebatovali za studií v Římě, co jsme tak pečlivě naplánovali v posledních měsících ve Lvově. Nebylo důležité, že nikdo ve vagonu nevěděl, že jsme kněží. My to věděli. Pro ostatní jsem byl Wladimir Lypinski, Polák, jehož rodina zahynula při německém náletu. Překročení ruských hranic mě naplnilo vzrušující radostí, ale zároveň i pocitem osamění, něco začínalo a něco končilo. Už sama krajina byla jaksi jiná. Nesmírný prostor Ukrajiny s nedohlednými plochami obděláné půdy, z nichž se tu a tam zvolna zvedala rozvlněná návrší a pastviny.

Nadšení ostatních ve voze bylo nakažlivé a pramenilo z celé směsi příčin. Především to znamenalo, že se v tomto hrubě sbitém dřevěném vagonu č. 89725 blížíme k cíli. Když jsme vyjeli, bylo nás v něm pětadvacet, ale na zastávkách po cestě jsme přibírali další dělníky. Podél stěn vozu byly dvě řady hrubých pryčů, na zemi sláma, u stropu větrák. Jediným dalším zařízením byl starý dřevěný barel, který sloužil jako kamna, a kbelík na odpadky, který představoval naši toaletu. Najal nás Lespromchoz, velký sovětský dřevokombinát, který najímal dělníky na práci v uralských oblastech. Chtěli získat levnou pracovní sílu, především utečence ze zemí nedávno obsazených ruskou armádou, a moc se nevyptávali. Většinu lidí

v našem vagonu tvořili Židé, kteří utekli před nacisty do Polska. Byly tu celé rodiny – prarodiče, rodiče, děti. Zase jednou zcela vykořenění, nesli jako všichni utečenci celý svůj majetek na zádech a ubírali se vstříc novému životu v neznámé zemi. Během cesty, na níž jsme často zastavovali a která trvala déle než dva týdny, mluvili celé hodiny o domově, který opustili, a o svých nadějích. Společně jsme také uvažovali o možnostech, které budeme mít na Urale.

Pro každého z nás mělo tedy překročení hranic Ruska zvláštní význam. Pro otce Nestrova a pro mne to bylo splnění jednoho snu. Pro Franeka, varšavského Žida, s nímž jsme se během cesty celkem spřátelili, to bylo rovněž splnění jednoho snu. Byl to komunista a utekl z Varšavy těsně předtím, než padla do rukou Němcům. Rozhodl se, že vezme celou rodinu – manželku, desetiletého synka a synovce –, a namíří si to rovnou do ráje, o němž tolik četl v komunistické literatuře. A také ostatní ve vagonu měli jistě své důvody k radosti, která nás zaplavila, když jsme konečně překročili hranici a ocitli se v Rusku. Já sám na ten pocit nikdy nezapomenu. Bylo to přirozené vzrušení po dosažení cíle a zároveň hluboký mír a radost v duši. Nadšení a naděje se mísily s náhlým poznáním, že nyní budu zcela odříznut od všech a od všeho, co až dosud představovalo mé zázemí – počínaje představenými a spolubratry jezuitského řádu, přes vlastní rodinu, viditelnou církev, až

po pravomoc vlády Spojených států, která by mě ochránila v případě vážných těžkostí. Na okamžik jsem pomyslel – snad i s jistou lítostí –, že snad už nikdy nebudu mít možnost vrátit se zpátky do Evropy, do Spojených států, do svého domovského Shenandoahu. Vzápětí jsem si však uvědomil, že nejsem odříznut od Boha, že on je se mnou, že jsem teď vlastně novým a velmi citelným způsobem závislý pouze na něm. Když mi to došlo, všechno se ve mně náhle rozjasnilo, srdce mi radostí začalo bít rychleji, a měl jsem tedy své zvláštní důvody připojit se k všeobecné slavnostní náladě.

Když jsme konečně dorazili do dřevařských středisek Čusovoj a Těplaja Gora, naše nadšení rychle opadlo. Při příjezdu přšelo, bolely nás všechny kosti a v žaludku jsme měli prázdnou, protože zásoby na cestu jsme dávno vyčerpali. Museli jsme hladově stát v dešti, než nás zástupce Lespromchozu zkontroloval, a pak se blátem brodit k táboru, který stál víc než jeden a půl kilometru za městem. Baráky v táboře byly nové, narychlo postavené. Mezery mezi nerovnými prkny na dlouhých úsecích stěn byly vyplněny blátem a jakousi sádrovitou maltou. Práce, k níž nás přidělili, byla velmi hrubá. Ve smíšených brigádách, kde pracovali muži i ženy, jsme vytahovali z řeky naplavené kmeny dlouhé asi třicet metrů a skládali je do výšky dvou metrů. Mzda byla nízká a závisela na tom, kolik kubických metrů kdo za den složil. Nově příchozí nebyli

přirozeně dost výkonní, takže vydělávali jen velmi málo. Nestrov a já jsme si například společně vydělali na jídlo, ale někdy jen tak málo, že nám musel stačit bochník žitného chleba. A byly i večery, kdy jsme si nemohli dovolit ani ten, protože jsme museli platit také za ubytování v barácích, což se nám odečítalo předem. Náš přítel Franek, který snil o dělnickém ráji, byl tím naprosto otřesen.

Zklamání neminulo ani otce Nestrova a mne. Ne kvůli fyzické námaze, i když byla tak vyčerpávající, ani kvůli stálému nepohodlí, mizernému ubytování, nedostatku soukromí či prázdnému žaludku sevřenému hladu, to všechno se snášelo špatně, ale rádi bychom to podstoupili, jen kdybychom mohli dělat i to, proč jsme do Ruska šli. Nejkrutějším procitnutím z našeho snu byla stále rostoucí obava, že tu možná vůbec nebudeme moci apoštolsky působit. Ačkoli sovětská ústava formálně zaručuje náboženskou svobodu, získávání lidí pro víru je přísně zakázáno. Ústava zaručuje volnost ateistické propagandy, ale ti, kdo se snaží šířit pravdy víry a podporují náboženství, jednají ve skutečnosti protizákonně. Nestrov a já jsme to samozřejmě věděli, ale byla to pro nás jen teorie, na kterou jsme nyní začali narážet v každodenním životě.

Nikdo nechtěl o náboženství ani hovořit, natož je praktikovat. Ačkoli nikdo z dělníků v barácích nevěděl, že Nestrov a já jsme kněží, zdráhali se byť jen mluvit o Bohu či náboženství.

Přijímali nás kamarádsky jako dělníky v partě. Sdíleli jsme stejnou dřinu, ubohé jídlo, chabé ubytování a ostatní každodenní těžkosti. Zvláště uprchlíci byli prostí lidé s těžkým životním údělem, jemuž se rezignovaně podřizovali. Přijali nás mezi sebe a mluvili bez zábran. Na praktické otázky reagovali frázemi, které se naučili v běžných životních obtížích, nebo je zdědili ze své vlastní kultury. O Bohu nechtěli ani mluvit, ani o něm nic slyšet.

Měli strach. Také Nestrov a já jsme začali být opatrní, a dokonce se báli. V té atmosféře tomu nešlo uniknout. Nebáli jsme se jen o sebe a úspěch našeho apoštolátu, ve který jsme ještě doufali, ale také o lidi, mezi nimiž jsme chtěli působit. Život jim toho nabízel tak málo, že jsme nechtěli, aby to měli ještě těžší. Věděli jsme – my i oni –, že existují donašeči a členové strany, kteří by informovali o všech náboženských aktivitách. Mluvit o Bohu se nedalo dokonce ani s dětmi, ačkoli to bylo velmi lákavé, protože by se ve své přímočarosti mohly o našich rozhovorech někde zmínit, a tak nás vyzradit.

Původně, když jsme plánovali cestu do Ruska, jsme doufali, že bychom mohli svůj apoštolát začít službou uprchlíkům, mezi nimiž bylo mnoho polských katolíků, a postupně rozšířit svou působnost i na věřící, kteří v Rusku ještě zbyli. A teď jsme viděli, že mezi dělníky, s nimiž jsme pracovali, ať už to byli uprchlíci nebo rodilí Rusové, se o náboženství nemůžeme ani

zmínit, natož se přiznat, že jsme kněží. To bylo čím dál jasnější a ruku v ruce s tím rostlo i naše zklamání. Své původní naděje jsme upínali tak vysoko a naše nadšení bylo tak velké, že zklamání nad tím, že nemůžeme začít s žádnou formou apoštolátu, bylo nutně ještě větší.

Toto zklamání postupně ustoupilo pocitu deziluze a depresi. Dokonce se stávalo, že jsem litoval sám sebe a o dělnících kolem smýšlel nepěkně. Tolik jsem obětoval, tolik jsem riskoval, abych těmto lidem přinesl Krista, a oni se mnou o tom ani nehodlají mluvit? „Tady se nikam nedostaneme,“ říkal jsem někdy otci Nestrovovi, „všichni se příliš bojí.“ Váhali by podstoupit riziko tajného křtu dětí nebo přijímání jiných svátostí. Takoví byli lidé, jimž jsem přišel sloužit, lidé zbavení všech možností docházet na bohoslužby. Snášel bych s nimi a pro ně všechna příkoří, jen kdyby mě nepřijímali jako spoludělníka, ale jako kněze!

Jindy jsem se cítil ponížený. Horlivost komunistů mě zjevně zahanbovala. Nedalo se totiž pochybovat o tom, že mají výsledky. Právě proto jsem si jako kněz připadal cizí mezi vlastními lidmi. Přišel jsem sloužit, a sloužit jsem nemohl, protože ode mne nikdo nechtěl nic slyšet. Co jsme mohli s Nestrovem zmoci proti síle tohoto systému? Představa, že bychom kdy mohli v této zemi skutečně účinně pracovat, vypadala ze zpětného pohledu velmi pošetile. Plni horlivosti a nadšení jsme

se pustili do něčeho, co jsme považovali za velké misionářské úsilí, a to všechno jen proto, aby nás dostihla realita. Zdejší poměry neodpovídaly našim představám a my nedokázali čelit tomu, s čím jsme byli konfrontováni. Tolik k našim nadějím, představám a snům, k našim přesvědčením, a především k našemu nadšení!

Mučení těmito otázkami a pochybnostmi jsme se Nestrov i já ocitli ve smutném pokušení najít nějaký způsob, jak z Ruska utéci a vrátit se do Polska, kde bychom – byť uprostřed těžkostí okupované země – mohli alespoň znovu působit jako kněží. Tamní lidé by nás v dobách pronásledování jistě přivítali, a kdybychom byli k dispozici, přicházeli by za námi. Tam bychom byli církvi užiteční, zatímco zde jsme nemohli dělat vůbec nic. Celé to ruské dobrodružství nyní vypadalo jako omyl pramenící z nesprávně pochopeného misionářského úsilí, založeného spíše na nadějích a snech než na tvrdé skutečnosti, vypadalo jako plán vzešlý z nedostatečných a zkreslených informací.

Takové tedy bylo pokušení, jemuž Těplaja Gora vystavila otce Nestrova i mne. Naše situace byla jistě poněkud zvláštní, ale na pokušení samotném nic zvláštního nebylo. Je to stejné pokušení, jemuž čelí každý, kdo vyslyší volání a zjistí, že tvrdá realita se velmi liší od očekávání, jež vzbudily jeho první představy a počáteční nadšení. Je to pokušení, které potká

například každého, kdo vstoupí na cestu řeholního života s horoucí touhou sloužit výhradně Bohu a nikomu jinému, a zjistí, že běžný život v řeholi je stejně šedivý, přízemní a plný vzájemného lidského neporozumění, neshod, všednosti a roztržitosti jako světský život, který opustil. Je to stejné pokušení, jemuž jsou vystaveni novomanželé po uplynutí líbánek, když si náhle uvědomí zdánlivě nekonečný čas, který mají den za dnem společně prožívat, a to stále na stejném místě a stejným způsobem. Je to pokušení prohlásit: „Toto není život, jaký jsem si představoval. To jsem nečekal ani nechtěl. Kdybych věděl, oč půjde, nikdy bych se takto nerozhodl, nikdy bych neučinil tento slib. Můj Bože, musíš mi odpustit, ale chci zpátky. Nemůžeš mě nutit dodržet slib, který jsem dal v nevědomosti, nemůžeš čekat, že splním závazek, k němuž jsem přistupoval v dobré víře, ale bez představy, jak to v praxi skutečně chodí. Není to spravedlivé. Nikdy jsem si nepomyslel, že to bude takové. Nedokážu zůstat a snášet to. Nebudu sloužit.“

Je to pokušení, které přichází na každého člověka, někdy denně. Při zpětném pohledu mě nijak nepřekvapuje, že v tak hrozném prostředí, jako byla Těplaja Gora, potkalo toto pokušení i otce Nestrova a mne. Jenže jsme mu málem podlehli. Hledali jsme možnost, jak se vrátit do Lvova a považovali za správné informovat představené o skutečných poměrech na Uralu, než pošlou na podobnou misií další muže. I nadále